

ВІДГУК

про дисертацію **КОБИРИНКИ ГАЛИНИ СТЕПАНІВНИ**
«НАГОЛОС У СТРУКТУРУВАННІ УКРАЇНСЬКОГО
ДІАЛЕКТНОГО КОНТИНУУМУ»,

подану на здобуття наукового ступеня

доктора філологічних наук

зі спеціальності 10.02.01 – українська мова (Київ, 2021)

За свідченням В. М. Винницького, акцентна система української мови складалася поступово. Систематичне й послідовне розставлення знаків наголосу в найдавніших українських пам'ятках XVI – XVII ст. базувалось на певних закономірностях у наголошуванні слів та їхніх форм, які були успадковані від давніх часів. На ґрунті говорів української мови відбулися інтенсивні акцентуаційні процеси. Упродовж XIX ст. унаслідок взаємодії різних акцентуаційних традицій проходила поступова стабілізація наголосу і окремих лексем, і типів акцентування основних її морфологічних класів, розрядів і груп. Однак зміни, які відбувалися в акцентуації багатьох слів у той час, загалом не порушували системи наголосу української мови, вони свідчили про її поступовий розвиток, постійну еволюцію.

Безперечно, значний вплив на становлення і розвиток акцентної системи української літературної мови мали твори І. Котляревського, Т. Шевченка, Є. Гребінки, Л. Глібова, І. Франка, Лесі Українки, П. Грабовського та ін., у поетичній практиці яких відображено різні регіональні акцентуаційні особливості.

Наразі загальноновизнаною є точка зору, за якою у сучасній українській літературній мові існують єдині акцентуаційні норми, котрі склалися передусім на базі середньонаддніпрянського говору, але значний вплив на процес формування наголосу мали й говірки південно-західного наріччя. Кожен морфологічний клас має свої акцентуаційні особливості, певні закономірності та тенденції наголошування, які загалом і створюють цілісну систему. Проте вивчення діалектного наголошування слів та їхніх форм, хоча й має тривалу історію, потребує системного підходу, адже в сучасних

посібниках з української діалектології про особливості наголошування слів або зовсім не згадують, або подають лише окремі зауваження до діалектних відмінностей у наголошуванні слів (див., наприклад, посібник для здобувачів вищої освіти С. П. Бевзенка; с. 147 – 151). Серед невирішених проблем знаходимо, на думку Г. С. Кобиринки, й такі: досі відсутні теоретичні узагальнення про діалектний наголос, немає докладного опису акцентуації в окремих говірках та діалектах; не складено акцентологічних регіональних і загальнономовного атласів, хоча акцентні протиставлення є ареалогічно виразними (див. с. 34).

Усе це свідчить про те, що актуальність обраної для вивчення теми не викликає заперечень, її дослідження давно назріло. Тому ми схвалюємо тезу Г. С. Кобиринки про те, що комплексне дослідження словесного діалектного наголосу поглиблює розуміння фонетики, морфології, лексикології та стилістики; а свідчення про український діалектний наголос слугує цінним матеріалом для порівняльно-історичних студій слов'янських мов і уможлиблює опис варіювання наголосу в говірках, пояснюючи закономірності кодифікації акцентної норми.

У поданій до захисту роботі дисертантка чітко формулює мету, яка, на наш погляд, охоплює три аспекти. По-перше, здобувачка досліджує роль наголосу в диференціації українського діалектного континууму; по-друге, виявляє і пояснює різноманітні риси наголошування в різних сегментах структури діалектів; по-третє, визначає акцентуаційні риси, які диференціюють та інтегрують український діалектний простір. Це, своєю чергою, відображено у завданнях, яких нараховуємо 12. Імовірно, їх можна було б компактніше подати, виділивши головні. Проте всі завдання праці виконано, що переконує нас у їхній важливості й доцільності.

Авторка дисертації чітко визначає актуальність дисертації, формулює зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; указує на об'єкт і предмет дослідження; наголошує на джерельній базі; демонструє наукову

новизну та практичне значення праці. Усе це засвідчує відповідність дисертації тим вимогам, які ставлять до робіт такого типу.

Хотілося б звернути увагу на широке коло джерел дослідження, серед яких сучасні записи діалектного мовлення, здійснені здобувачкою упродовж 20 років (1996–2014), матеріали фонотеки діалектного мовлення відділу діалектології Інституту української мови НАН України; дослідження з історичної акцентології, а також граматика С. Смаль-Стоцького і Ф. Гартнера «Грамматика руської мови» (1914), словник Є. Желехівського та С. Недільського («Малоруско-німецький словар» у 2 т., 1886), словник Б. Грінченка («Словарь української мови», 1907–1909), відомі видання XIX століття (зокрема, альманах «Хата» та ін.).

Публікації дослідниці засвідчують, що основні положення та результати дисертації пройшли належну апробацію, адже вони відображені в 51 науковій праці, серед яких: монографія «Українське діалектне наголошування: об'єкт і прийоми пізнання» (Кам'янець-Подільський: ТОВ «Рута», 2020. 392 с. 22,79 ум. друк. арк.); 21 стаття, опублікована у виданнях, визначених ДАКом України як фахові, 9 статей опубліковано в закордонних виданнях. Додатково відображають наукові результати дисертації 14 статей, 6 тез доповідей.

Дисертація, як і належить, має вступ, 6 розділів, висновки, список використаної наукової літератури та перелік опрацьованих джерел (387 позицій), перелік умовних скорочень, перелік населених пунктів, у яких авторка збирала діалектний матеріал, та додатки: Додаток А має назву «Акцентологічний питальник»; Додаток Б – «Кадастр акцентуаційних явищ». Загальний обсяг праці становить 433 с., обсяг основного тексту – 386 с.

У першому розділі «Акцентуація як розділ мовознавства» (с. 29 - 67) визначено роль акцентуації у пізнанні структури і генези української мови. У зв'язку з цим авторка провела аналіз доробку з діалектної акцентології, який засвідчив, що дослідники найчастіше звертали увагу на варіантність

